Şuşa`nın İşgalinin 20. Yılı

Mayıs ayı Karabağ sorunu açısından kritik gelişmelerin yaşandığı bir ay. 8 Mayıs 1992`de Şuşa Ermenistan silahlı birliklerince işgal edildi. 8 Mayıs 1994, ateşi bir türlü kesemeyen ve barışa giden yolda bir köprü mü, yoksa bir engel mi olduğu hala tam olarak kestirilemeyen Ateşkes Anlaşmasının imzalandığı, 12 Mayıs 1994 ise yürürlüğe girdiği tarih. 18 Mayıs 1992 ise Laçın`ın Ermenistan tarafından işgali günü. Mayıs ayı bir bakıma genel ve kısa haliyle Karabağ sorunu olarak isimlendirilen Azerbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgali sorununun (Ermenistan kuvvetleri sadece eski Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi ve çevresini işgal etmekle kalmadı, tarihi Karabağ bölgesi ile hiç alakası olmayan Azerbaycan topraklarında da işgaller ve katliamlar gerçekleştirdi) aynası olarak nitelendirilebilecek bir ay: İşgal, katliam, yıkım ve neye hizmet ettiği konusunda kesin kanaat getirilemeyen bir ateşkes… Şuşa tarihi bir Azerbaycan kenti. Kentin kuruluşuna, nüfus yapısına, tarihine ilişkin sadece Rus kaynaklarına bakmak bile Şuşa`nın Azerbaycan Türklerine ait olduğuna eminlik oluşturmak için yeterlidir. Tabii ki, Şuşa`ya ve Şuşa`dan göçler yaşandı, nüfus yapısı sürekli değişti. Fakat Şuşa bir Azerbaycan kenti olma özelliğini hiçbir zaman kaybetmedi. Hatta şu anda Ermenistan işgali altındayken bile. Bu nedenle olacak ki, Ermeni kuvvetleri Şuşa`yı işgal ettikten sonra oradaki sadece tarihi, kültürel, dini, sanatsal varlıkları değil, Şuşa`nın doğasını, ormanlarını da hedef aldılar. Şuşa`nın sürekli yerleşim yeri adına ilk temelleri 1747`de Nadir Şah`ın ölümünden sonra doğan karmaşada güvenlik önlemleri almak isteyen Karabağ Hanı Penahali Han tarafından atıldı. Coğrafyasının kazandırdığı stratejik konum Şuşa`yı bölgenin anahtarı haline getirmişti. Uzun süren çalışmaların ardından 1756 yılında Karabağ Hanlığı`nın başkenti Şuşa`ya taşındı. Şuşa bu özelliğini uzun süre korudu. Hatta Azerbaycan içerisinde yapay Dağlık Karabağ Özerk Bölgesi`nin oluşturulmasına ilişkin 1921`de alınan kararda da merkezin Şuşa olacağı ifade edilmişti. Fakat bu kararın uygulanması sırasında merkez Hankendi olarak değiştirildi. Ermenistan 20. yüzyılın sonlarında Azerbaycan topraklarını işgal etmek üzere saldırılarına başladığında

Şuşa en öncelikli hedefleri arasında yer almaktaydı. Çünkü çok yüksekte bulunan Şuşa`yı işgal etmeden, işgal ettiği diğer bölgeleri kontrol altında tutması çok zordu. Düzenli orduya sahip ve Rusya tarafından askeri, teknik, istihbarat ve diğer konularda her türlü destek verilen Ermenistan düzenli orduya sahip olmayan ve sadece basit silahlarla silahlanmış gönüllü milislerin savunduğu Şuşa`yı uzun süre işgal edemedi: hem sergilenen inanılmaz direnç, hem de Şuşa`nın stratejik konumu nedeniyle. Fakat "diğer etkenler" bu defa da görevini yerine getirdi. Rusya verdiği desteğin yetmediğini görünce Hankendi`ndeki 366 sayılı zırhlı alayı devreye soktu. Ermenistan`a tank, zırhlı araçlar, füze ve top desteği verildi. Bu sıralarda Azerbaycan`ın başkenti Bakü`de iç siyasal karışıklıklar da artmaya başlamıştı. Rusya Ermenistan`ı silahlandırmakla kalmıyor, Rus istihbaratı Bakü`de siyasal belirsizliğin ve Şuşa`daysa gönüllü birlikler arasında koordinasyonsuzluğun artması gerekli çalışmaları yapıyordu. Rusya`nın bu tutumu tarihi kökleri bulunmakla beraber stratejik hedeflere de dayanmaktaydı. Öncelikle Rusya`nın Güney Kafkasya`da bir Ermeni devletinin kurulmasının planlarını yüzyıllar önce yaptığı ve planını da başarıyla uyguladığı Ermeni kaynaklarınca da ifade edilmektedir. Örneğin 1967 yılında Ermenistan'ın başkenti Erivan'da basılan "XVIII yüzyılda Ermeni-Rus ilişkileri" isimli kitapta (s. 204-205'de) şöyle denmektedir: "Daha 19 Mayıs 1783'de Knyaz G.A.Potyomkin, II Yekatrina'ya yazdığı mektupta `fırsat bulunca Karabağ'ı hemen Ermenilerin kontrolüne vermek ve böylece Asya'da bir Hristiyan devleti ortaya çıkarmak için gerekenleri yapacaklarından` bahsetmiştir." Rusya`nın bu doğrultuda çeşitli anlaşmalarla özellikle 19. yüzyılda Kafkasya'ya en az 1 milyon Ermeni göç ettirdiği dönemin önemli Rus tarihçilerinin eserlerinde de yer almaktadır. Ermenilerin buraya sonradan geldiğinin kendilerince bir başka ifadesi de, 1978 yılında eski DKÖB'ne bağlı Ağdere (eski Mardakert) rayonunda, "Bölgeye Gelişimizin 150. Yılı" anıtını dikmeleri olmuştur. 1980'lerde olayların yeniden tırmanmasıyla bu anıt Ermeniler tarafından yıkılsa da, onunla ilgili video görüntüler ve fotoğraflar mevcudiyetini korumaktadır. Diğer yandan Rusya genel olarak Azerbaycan topraklarının, özelde ise Şuşa`nın işgali ile Azerbaycan`ın kendisinde uzaklaşma çabaları cezalandırmayı ve baskı oluşturmak suretiyle Azerbaycan`ı

BDT`nin hem siyasal, hem de kurulması planlanan askeri yapısı içerisinde tutmayı (belki de Azerbaycan isteklerini karşıladığı takdirde işgal edilmiş bölgelerden bir kısmını geri vererek "ödüllendirmeyi") hedeflemekteydi. Rusya`nın planları ve olanakları Ermenistan`ın "büyümek" için her şeyi yapmaya hazır olma hırsıyla birleşince Şuşa`nın kaderi işgale uğramak oldu. Saldırılar sırasında Azerbaycan 500`ye yakın şehit verdi, 1000`in üzerinde asker ve sivil yaralandı, esir alınan 68 kişiden halen bir haber yok. 22 bin kimi mülteci durumuna düştü. 279 dini, tarihi ve kültürel anıtın, okul ve kütüphanelerin, resim galerilerinin, müzelerin (beş bine yakın eserin sergilendiği Şuşa Devlet Müzesi ve Karabağ Müzesi dahil), mezarlıkların, kültür evlerinin çoğu imha edildi, az bir kısmının niteliği değiştirildi (örneğin kentteki Cami ahır olarak kullanıldı). Aslında Şuşa`nın kaderi genel olarak Ermenistan işgalinin sonuçlarının bir parçasından öte bir şey değil. Zaten Karabağ sorunu denince genelde akla işgal, mülteciler, katliamlar, trajediler, insanlık suçları, uluslararası hukukun ayaklar altına alınması gelmiyor mu? Genel olarak göz atacak olursak Ateşkes Anlaşması`nın imzalandığı tarih itibariyle Ermenistan Azerbaycan topraklarının %17`ni işgal etmiştir. Azerbaycan 20 bin şehit verdi, 50 binin üzerinde insan yaralandı. 51`i çocuk (17`i küçük yaşlı kız) olmak üzere 5 bine yakın Azerbaycan vatandaşı Ermenistan tarafından esir alındı ve onların büyük çoğunluğundan halen haber alınamamaktadır. Esirlerden 86`ı kadın olmak üzere 451`inin Ermenistan tarafından katledildiği (bazısı organ kaçakçılığı amacıyla) tespit edildi. 1 milyona yakın insanı halen mülteci durumuna düştü. İşgal sırasında ve sonrasında 900`ün üzerinde yerleşim birimi yıkılmış, 4366 okul, kütüphane, müze, hastane, sağlık ocağı, kültür merkezi, anıt, tiyatro, sinema ve benzeri yer yıkılmış ve yakılmıştır. İşgalin Azerbaycan`a maliyeti yaklaşık olarak 60 milyar ABD dolarına denk gelmektedir. Müzelerde sergilenen 40 binin üzerinde eser çalınmıştır. İşgalden önce, işgal sırasında ve sonrasında çok sayıda ormanlık alan kesilmiş ve ya yakılmıştır (konu Avrupa Konseyi ve BM kararlarına da yansımıştır). Çevresel açıdan bölge adeta felaket tablosunu andırıyor. Ermenistan`ın işgalinden zarar gören sadece toprakları işgal altında kalan Azerbaycan değil. Ermenistan`ın işgalleri kendi vatandaşları ve işgal altında tuttuğu

bölgelerde yaşayan Ermeni kökenli Azerbaycan vatandaşları dahil bölgenin tamamını olumsuz etkilemektedir. Ermenistan işgali altındaki Azerbaycan topraklarının uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, yasadışı yapılanmalar, terörist faaliyetler için kullanıldığı konusu sıkça gündeme gelmiştir. Bu çerçevede PKK'nın da Ermenistan işgali altındaki Azerbaycan topraklarına yerleşmesine, Türkiye`nin operasyonlarından saklanmaya çalışan örgüt elebaşlarının İran üzerinden bu bölgelere kaçmalarına ilişkin çok sayıda örnek mevcuttur (genel olarak Ermenistan`ın PKK`ya verdiği destek düşünüldüğünde burada şaşılacak bir şey yok). Ermenistan işgali altındaki topraklarda adeta yapay bir yaşam sürdüğü, insanların orada zorla tutuldukları Ermenistan basınında bile gündeme gelmektedir. Diasporadan toplanan paralarla gerçekleştirilen onca teşviklere rağmen yine işgal altındaki bölgelerde kimse yaşamak istemeyince Ermenistan yönetiminin mahkumları bölgeye taşıma politikası uygulamaya çalışması da yine Ermenistan iç politikasında tartışma konusu olmuştur. Ermenistan ordusunun askerlerini yasadışı bir biçimde bölgeye yerleştirmiş olmaları da kendi askerlerine uyguladıkları işkence olayları Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine dava konusu olarak taşınınca kamuoyuna yansıyor. İşgalin sürmesi bölgede askeri düzenin hakim kılınmasına neden olarak temel insan hak ve özgürlüklerini önemsizleştiriyor, ekonomik gelişim olanaklarını sınırlandırıyor, eğitim, sağlık, çevresel ve s. açılardan felakete neden oluyor. Bundan etnik kökeni farketmeksizin herkes zarar görüyor. Savaşın ilk aşamasının sonucu bazıları için yanıltıcı olabilir. Ama insanlık ve uluslararası hukuk adına geride sadece acı ve üzüntü var. Geleceğin farklı yaşanması için ise işgalin biran evvel ve kayıtsız şartsız olarak sona erdirilmesi gerekir. Sonrasının nasıl inşa edileceği ise yine bölge insanlarının elinde…

http://1news.com.tr/yazarlar/20120508102630572.html